

РОЗВИТОК ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ТАНКОВИХ ПІДРОЗДІЛІВ ДО ВИКОНАННЯ БОЙОВИХ ЗАВДАНЬ

Наведено результати експериментального дослідження розвитку психологічної готовності військовослужбовців танкових підрозділів до виконання бойових завдань. Формувальну частину експериментального дослідження здійснено шляхом впровадження програми, спрямованої на розвиток компонентів психологічної готовності (когнітивного, мотиваційного, емоційно-вольового, функціонального та індивідуально-психологічних якостей). Експеримент проведено за період з 2021 по 2022 роки. Застосовувавши метод математичної статистики (непараметричний U-критерій Манна-Уїтні), було виявлено статистично значущі зміни показників, які відбулися в тих військовослужбовців танкових підрозділів, з якими проводилася формувальна програма. Розкрито особливості статистичних змін по кожному з компонентів та здійснено їхню інтерпретацію. Виявлено, що основне навантаження професійної діяльності танкіста припадає на напрями, що безпосередньо пов'язані з виконанням спеціальних прийомів, навичок і способів дій, відпрацюванням специфічних станів військовослужбовців, які в ході проведення програми продемонстрували позитивні статистично значущі показники. Порівняльний аналіз результатів діагностики контрольної та експериментальної груп після проведення формувального експерименту свідчить про ефективність авторської програми, яка розширює систему професійних знань, підсилює мотивацію, розвиває важливі професійні навички та особистісний конструкт танкіста. Запропоновані заходи спрямовано на розвиток критеріїв кожного з компонентів психологічної готовності та сумарно утворюють особистісну психологічну готовність, яка є підґрунтям для групової психологічної готовності танкового підрозділу. Результатом впровадження програми є утворення нових уявлень про психологічну готовність як про невід'ємний прояв професіонала, що спонукає до саморозвитку.

Ключові слова: танкові підрозділи, психологічна готовність, бойове завдання, програма розвитку, рівні розвитку психологічної готовності.

Постановка проблеми. Широкомасштабні військові дії російської федерації проти нашої суверенної держави спровокував ряд суттєвих змін у структурі ЗС України, однією з них є значне збільшення чисельності ЗС України, що закріплено на законодавчому рівні [1]. Таким чином, на сьогодні ЗС України налічують близько 700 тис. осіб (що на 400 тис. більше, ніж до повномасштабного вторгнення) [2]. Поряд зі зростанням кількості особового складу зростає і потреба в його якісній професійній, а особливо психологічній, підготовці до ведення активних бойових дій. Як зазначав Карл фон Клаузевіц: "... військове мистецтво має справу з живими людьми й моральними силами. Мужність і віра у власні сили є для війни істотними засадами" [3].

Важливу роль у протистоянні регулярній армії росії відіграють танкові підрозділи. Сучасні стратегії виконання бойових завдань танковими підрозділами диктують необхідність перегляду існуючих програм підготовки, від ефективності яких повною мірою залежить розвиток психологічної готовності. Саме вони є обов'язковою передумовою становлення фахівця та якісного виконання ним бойового завдання, тому проблема наукового дослідження та оцінки рівня розвитку психологічної готовності військовослужбовців танкових підрозділів до виконання бойових завдань є вкрай актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчив, що питанню психологічної готовності особистості до професійної діяльності присвячено чимало наукових праць. Активний науковий інтерес до вивчення феномена психологічної готовності військовослужбовців різних родів та видів військ проявляли такі сучасні науковці, як: В. Алещенко, В. Осьодло, В. Молотай, В. Стасюк, М. Корольчук, О. Блінова, О. Кокун, О. Колесніченко, О. Недвига, О. Сафін, Н. Сторожук, Н. Пенькова, С. Мул, О. Хуртенко та інші. Зрозуміло, що різні види діяльності мають свої особливості психологічної готовності до її виконання, проте більшість науковців зазначають про існування загальних характеристик психологічної готовності [4–9]. Однак, незважаючи на актуальність проблеми, психологічна готовність військовослужбовців танкових

підрозділів ще не була окремих предметом дослідження. Наразі відсутні ефективні технології розвитку психологічної готовності та оцінки її рівня.

Мета статті полягає у висвітленні результатів перевірки ефективності програми розвитку психологічної готовності військовослужбовців танкових підрозділів до виконання бойових завдань.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для оцінки значущості відмінностей між контрольною групою (КГ) та експериментальною групою (ЕГ) до та після формувального впливу було висунуто нульову (H_0) та альтернативну гіпотези (H_1). Згідно з H_0 значення показників психологічної готовності не різняться у тих військовослужбовців танкових підрозділів, які брали участь у програмі розвитку і в тих, хто не брав у ній участі; H_1 стверджує, що показники рівня психологічної готовності у військовослужбовців танкових підрозділів різняться між тими, хто брав участь у програмі розвитку, і тими, хто не брав у ній участі. Відповідно, підрозділи, які брали участь у розвивальній програмі, матимуть вищі показники психологічної готовності, ніж ті, які в ній участі не брали.

Для підтвердження чи спростування статистичної значущості зсувів у КГ та ЕГ було застосовано непараметричний U-критерій Манна-Уїтні. За допомогою обраного критерію вдалося порівняти зміни, що відбулися в групах, та оцінити їхню значущість щодо критичних значень достовірності на рівні $p=0,01$ та $p=0,05$, коли $n=30$. Якщо критичне значення $U_{\text{емп}} > U_{\text{кр}0,05}$, $U_{\text{емп}} > U_{\text{кр}0,01}$, то приймається H_0 . У разі, коли $U_{\text{емп}} < U_{\text{кр}0,05}$, $U_{\text{емп}} < U_{\text{кр}0,01}$ приймається H_1 , відповідно, H_0 відхиляється. Чим менше значення $U_{\text{емп}}$, тим рівень достовірності зсувів вище [10].

Отже, опрацювавши результати двох етапів дослідження, було виявлено, що дані КГ танкістів до та після формувального впливу не вказують на значущі зміни на будь-якому рівні достовірності ($p=0,01$, $p=0,05$). У такому разі для вказаної вибірки прийнятною є H_0 . Результати ЕГ до та після участі військовослужбовців у програмі розвитку психологічної готовності демонструють значний зсув U-критерію Манна-Уїтні, рівень значущості

яких становить $p=0,05$ або $p=0,01$. У такому разі H_0 відхиляється і приймається H_1 , яка засвідчує суттєву різницю показників між КГ і ЕГ до та після апробації

програми. Динаміку зміни показників розвитку психологічної готовності військовослужбовців танкових підрозділів наведено в табл. 1.

Таблиця 1. Інтегральні результати обчислення U -критерію Манна-Уїтні за дослідженням розвитку психологічної готовності військовослужбовців танкових підрозділів

Категорія	Показник до $U_{\text{емп}}$	Показник після $U_{\text{емп}}$	Рівень достовірності p
Контрольна група	440	435	H_0
Експериментальна група	438,5	296,5	0,05

Примітка: критичні значення U -критерію Манна-Уїтні для контрольної ($n = 30$) та експериментальної ($n = 30$) груп дорівнюють $U_{0,01} = 292$ та $U_{0,05} = 338$, відповідно.

У процентному співвідношенні зміни інтегральних показників рівні розвитку психологічної готовності військовослужбовців танкових підрозділів до виконання бойових завдань після впровадження формувальної програми представлено у вигляді гістограми (рис. 1)

вих завдань після впровадження формувальної програми представлено у вигляді гістограми (рис. 1)

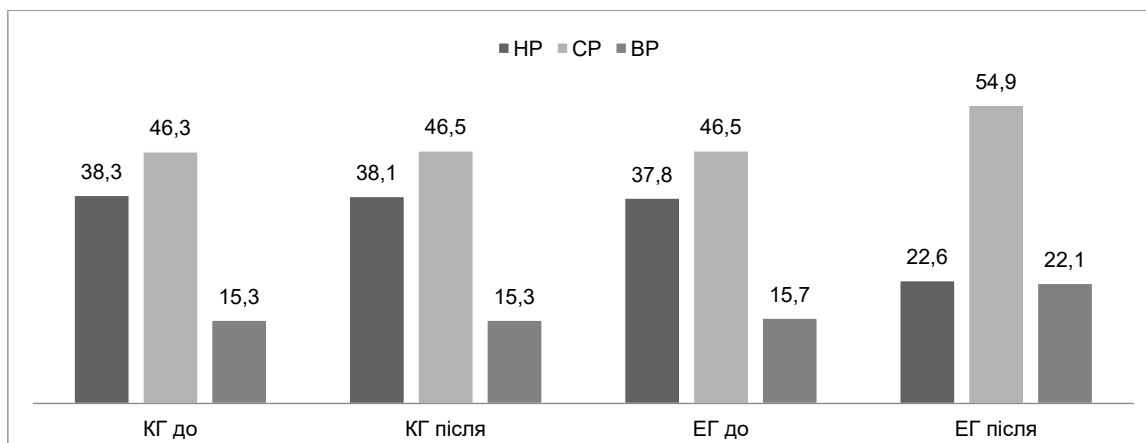

Рис. 1. Інтегральні показники рівнів розвитку психологічної готовності військовослужбовців танкових підрозділів до і після формувального експерименту, у %.

(Умовні позначення: КГ – контрольна група, ЕГ – експериментальна група, НР – низький рівень, СР – середній рівень, ВР – високий рівень)

Як видно на рис. 1, відбулися значні зміни інтегральних показників рівнів психологічної готовності в ЕГ. Зокрема, до початку формувального експерименту низький рівень психологічної готовності був притаманний 37,8 % військовослужбовців. По завершенню формувального експерименту цей показник зменшився до 22,6 % (–15,2 %). Середній рівень вдалося підвищити до 54,9 %, що відрізняється від попереднього показника на 8,4 %. Високий рівень психологічної готовності демонстрували 15,7 %, а серед тих, хто взяв участь у розвивальній програмі цей показник підвищився до 22,1 %, що на 6,8 % більше показника до їхньої участі в експерименті.

Варто зазначити, що в КГ також відбулися зміни. Низький рівень психологічної готовності в КГ до експерименту становив 38,3 %, після експерименту цей показ-

ник знизився на 0,2 % і становив 38,1 %. Середній рівень збільшився на 0,2 %, що в сумі досягло значення 46,5 %. Незмінним залишився високий рівень психологічної готовності, який до та після формувального впливу був на позначці 15,3 %.

Зупинимось на більш детальному аналізі змін результатів розвитку психологічної готовності військовослужбовців танкових підрозділів відповідно до її компонентів. Проводячи констатувальний та контрольний заміри показників когнітивного компонента психологічної готовності танкістів, наша увага була прикута до їхньої креативності у виконанні поставлених завдань та властивостей мисленнєвої діяльності. Отримані результати наведено в табл. 2-3.

Таблиця 2. Результати обчислення U -критерію Манна-Уїтні за результатами дослідження особистої креативності військовослужбовців танкових підрозділів

Показник	Контрольна група $U_{\text{емп}}$		Експериментальна група $U_{\text{емп}}$		Рівень достовірності p
	до	після	до	після	
Допитливість	517	489	476	285,5	0,01
Увага	522	398,5	410,5	229	0,01
Складність	461,5	444,5	389	280,5	0,01
Схильність до ризику	399,5	360	374	319,5	0,05

Примітка: критичні значення U -критерію Манна-Уїтні для контрольної ($n = 30$) та експериментальної ($n = 30$) груп дорівнюють $U_{0,01} = 292$ та $U_{0,05} = 338$, відповідно.

Таблиця 3. Результати обчислення U-критерію Манна-Уїтні за дослідженням мисленнєвої діяльності військовослужбовців танкових підрозділів

Категорія	Показник до $U_{\text{емп}}$	Показник після $U_{\text{емп}}$	Рівень достовірності p
Контрольна група	429,5	417,5	H_0
Експериментальна група	420,5	311,5	0,05

Примітка: критичні значення U-критерію Манна-Уїтні для контрольної ($n = 30$) та експериментальної ($n = 30$) груп дорівнюють $U_{0,01} = 292$ та $U_{0,05} = 338$, відповідно.

У процентному співвідношенні зміни в показниках розвитку креативності досліджуваних категорій танкового підрозділу наведено на рис. 2.

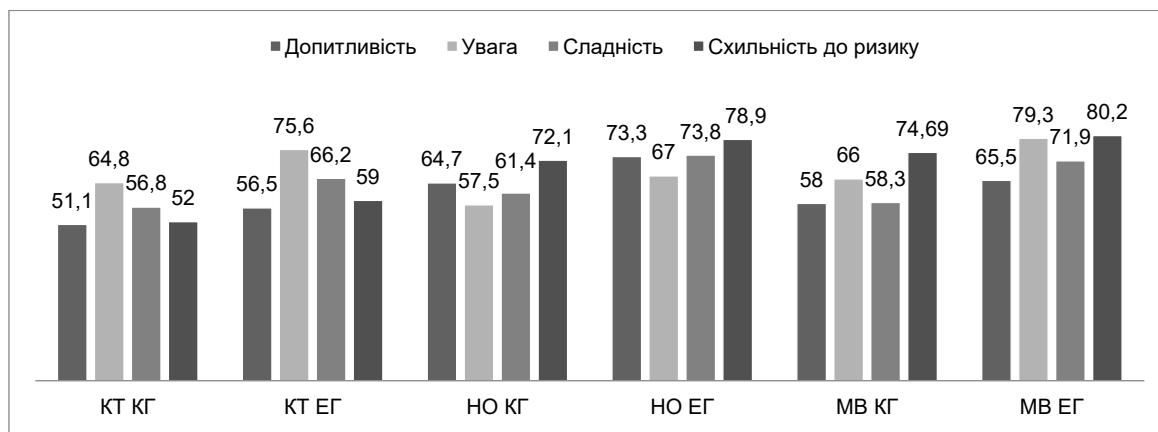

Рис. 2. Порівняльний аналіз результатів розвитку креативності у військовослужбовців танкових підрозділів ЕГ і КГ після формувального експерименту, у %.
(Умовні позначення: КТ – командир танка, НО – навідник оператор, МВ – механік водій, КГ – контрольна група, ЕГ – експериментальна група)

Характеризуючи зміни показника *допитливість* у КГ та ЕГ КТ, основним досягненн вважаємо скорочення низького рівня з 20 % до 7,4 %, високий рівень зріс на 5,2 % і становив 34,1 %. Приріст середнього рівня допитливості становив 7,37 %, а в кінці експерименту становив 58,5 %. Показники *уваги* вдалося підвищити до 19,8 % високого рівня, середній рівень становив 75,6 %, що на 10,8 % більше попереднього результату. Таким чином, було мінімізовано низький рівень, який був на позначці 4,6 % від загальної кількості ЕГ КТ. Високий рівень показника *складність* збільшився на 4,8 % і налічував 31 %. Слід зазначити, що високий рівень зазнав найменших змін порівняно із середнім та низьким. Перший із них додав 9,4 % і в ЕГ мав 66,2 %, чим скоротив низький рівень до найменших 2,8 %. За рахунок збільшення на 4,9 % (з 19,2 % до 24,1 %) високого рівня показника схильності до подолання складнощів та скорочення низького рівня з 15,4 до 9,5 % середній рівень істотно не змінився, зокрема, до експерименту він становив 64,4 %, а після став 66,4 %.

Аналізуючи отримані результати КГ та ЕГ КТ, доходимо висновку, що найбільше позитивних змін зазнали обстежувані із середнім рівнем розвитку, потім – з низьким, і найменше – із високим. Це може свідчити про те, що програма не повною мірою охопила командирів з уже наявним високим рівнем розвиненості креативності. Після формувального впливу 14,6 % НО та 12,8 % МВ продемонстрували високі результати за показником допитливості. Варто зазначити, що на констатувальному етапі дослідження високі показники за цією шкалою

взагалі були відсутніми. Щодо КГ НО та КГ МВ, то вони відрізняються на 7,2 % та 8,1 %, відповідно. Середній рівень допитливості становив 73,3 % (+8,6 %) та 65,4 % (+7,4 %), відповідно. Істотних змін зазнав низький рівень показника допитливості. Наприклад, в ЕК НО та ЕГ МВ він становив 12,1 % та 21,8 %, відповідно, що відрізняється від КГ на 16 % у НО та 12,4 % у МВ. Показник *увага* продемонстрував позитивний зсув, утворивши високий рівень – 11,2 % НО ЕГ та 12,1 % МВ ЕГ. Середній рівень змінився на 10,9 % для НО і на 13,3 % для МВ та після формувального впливу сягнув 67 % та 79,3 %, відповідно. Позитивні зміни, які відбулися у високому та середньому рівнях, скоротили низький рівень до 21,8 % для ЕГ МВ та до 8,6 % для ЕГ МВ. Після апробації програми розвитку також утворився високий рівень за показником "складність", і притаманний 12,4 % НО ЕГ та 13,6 % ЕГ МО. Середній рівень становив 73,8 % ЕГ НО і 71,9 % ЕГ МВ. Низький рівень зупинився на рівні 13,8 % НО та 14,5 % МВ. Показники схильності до ризику також утворили повний варіативний ряд. Таким чином, високий рівень становив 7,6 % НО та 6,2 % групи МВ. Середній рівень ЕГ НО зріс на 6,8 % і в кінці експерименту становив 78,9 %. Група МВ до формувального впливу налічувала 74,7 % і приростила 5,5 %, що збільшило її показник до 80,2 %. Зміни відбулися і в низькому рівні, його показники після експерименту становили 18,5 % НО та 13,6 % групи МВ. У процентному співвідношенні зміни в показниках розвитку мисленнєвої діяльності досліджуваних категорій танкового підрозділу наведено на рис. 3.

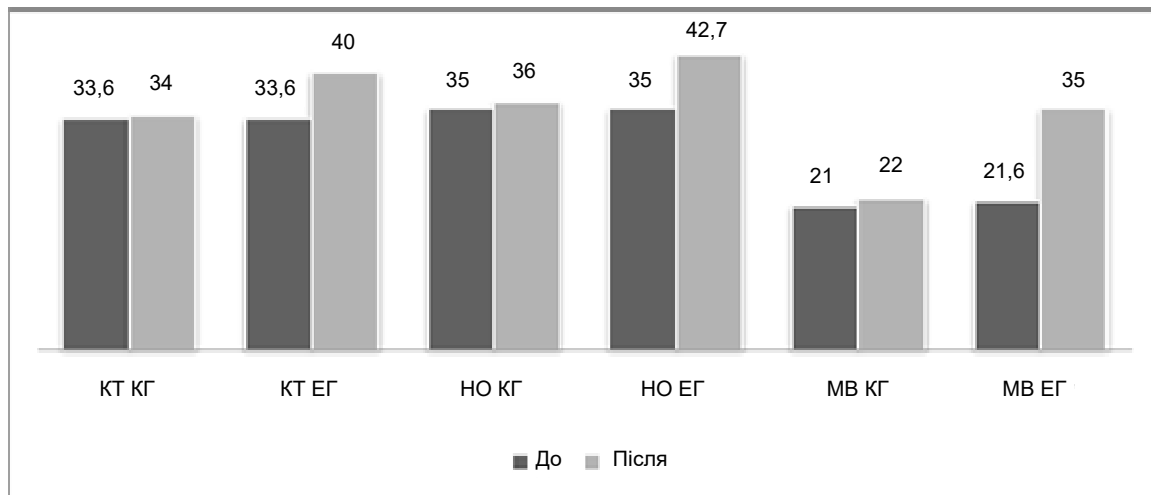

Рис. 3. Порівняльний аналіз результатів розвитку мисленнєвої діяльності у військовослужбовців танкових підрозділів за методикою "Складні аналогії" після формувального експерименту, у %
(Умовні позначення: КТ – командир танка, НО – навідник-оператор, МВ – механік-водій, КГ – контрольна група, ЕГ – експериментальна група)

Після проведення заходів формувальної програми процент високого рівня групи КГ зріс із 33,6 % до 40,2 %, що на 6,6 % більше від показників КГ. Середній рівень розвиненості мисленнєвої діяльності становив 53 % (+5,8 %). Таким чином, вдалося скоротити низький рівень цього показника до 6,8 % (–11,2 %). Результати дослідження мисленнєвої діяльності КГ та ЕГ НО розподілилися таким чином. Високий рівень змінився на 7,4 %, і на момент закінчення експерименту становив 42,7 %. Середній рівень зріс із 38,8 % до 45,3 % (+6,5 %). Позитивні зміни, які відбулися на високому та середньому рівнях, такі: скоротився низький рівень до 12 %, що на 13,9 % менше від показників КГ НО. Група МВ до експерименту мала найменше представників високого рівня – 21,6 %. Зокрема, КГ КТ мали 33,6 % обстежуваних з

високим рівнем мисленнєвої діяльності, 35,3 % КГ НО мали високий рівень. Проте по закінченню роботи з програмою розвитку цей показник змінився до рівня 26,9 % (+5,3 %). Водночас у МВ була найчисельніша група респондентів із середнім рівнем 60,7 %, яка зазнала змін і в ЕГ МВ становила 67,1 %, що на 6,4 % більше від показника КГ. Низький рівень скоротився до 6 %, що є найменшим показником за всіма досліджуваними групами.

Наступною досліджуваною складовою психологічної готовності став мотиваційний компонент. Він цікавить нас рівнем розвитку професійної мотивації до військової служби та вмотивованістю танкістів до професійної діяльності в малій групі, якою є танковий екіпаж. Отримані дані наведено в табл. 4.

Таблиця 4. Результати обчислення U-критерію Манна-Уїтні за дослідженням професійної мотивації військовослужбовців танкових підрозділів

Показник	Контрольна група $U_{\text{емп}}$		Експериментальна група $U_{\text{емп}}$		Рівень достовірності p
	до	після	до	після	
Оцінка результатів праці	399,5	390,5	378,5	264,5	0,01
Професійні домагання	471	454	447	308,5	0,05
Інтернальність у сфері професійних досягнень	408,5	400,5	362,5	257,5	0,01
Професійні інтереси і цінності	394,5	383,5	313	218,5	0,01

Примітка: критичні значення U-критерію Манна-Уїтні для контрольної ($n = 30$) та експериментальної ($n = 30$) груп дорівнюють $U_{0,01} = 292$ та $U_{0,05} = 338$, відповідно.

У процентному співвідношенні зміни в показниках розвитку професійної мотивації досліджуваних категорій танкового підрозділу наведено на рис. 4.

Як видно з рис. 4, в усіх ЕГ відбулися статистично значущі зміни. Наприклад, високі результати за шкалою оцінка результатів праці (ОРП) в ЕГ КМ зросла з 46,1 % до 56,4 % (+10,3 %), ЕГ НО – з 38,8 % до 48,9 % (+10,1 %), ЕГ МВ – з 39,1 % до 51,1 % (+12 %). Відповідно до приросту процентів за кожною категорією на

стільки ж зменшилась і величина низьких показників оцінки результатів праці. Вдалося зменшити показники низького рівня за шкалою професійних домагань (ПД). Показники ЕГ КТ після апробації формувальної програми становили 47,7 %, що на 9,4 % менше від КГ КТ, показники ЕГ НО відрізняються від КГ на 8,6 % і становили 50,9 %, ЕГ МВ налічують 51,3 % представників низького рівня ПД, що на 8,9 % менше від КГ МВ.

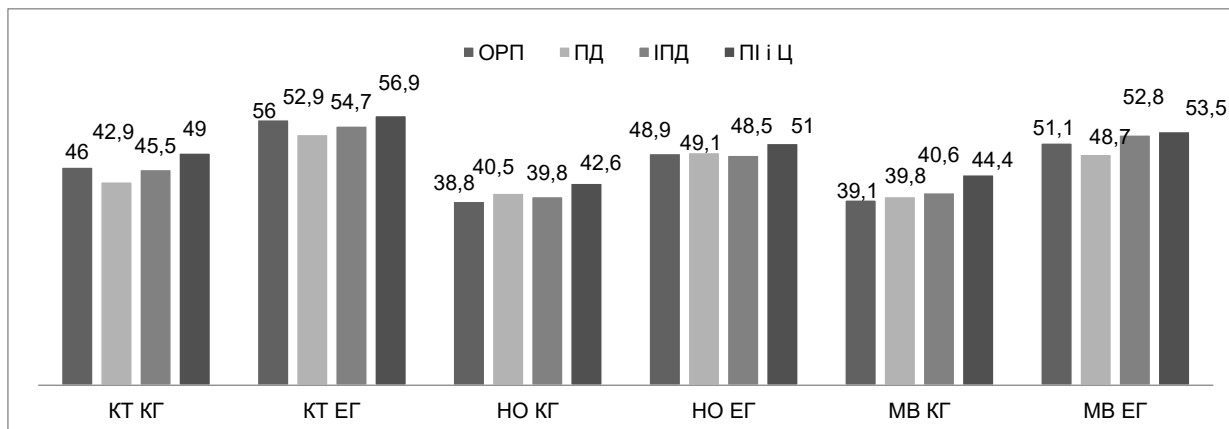

Рис. 4. Порівняльний аналіз результатів розвитку професійної мотивації військовослужбовців танкових підрозділів ЕГ і КГ за показниками ОРП, ПД, ІПД, ПІ і Ц методики В. Осьодла після формуального експерименту, у %

(Умовні позначення: КТ – командир танка, НО – навідник-оператор, МВ – механік-водій, КГ – контрольна група, ЕГ – експериментальна група)

За шкалою *інтернальність у сфері професійних досягнень* (ІПД) спостерігаємо збільшення на 9,2 % високого рівня ЕГ КТ. Їхній показник сягнув 54,7 %. Кінцевий зріз показників у ЕГ НО засвідчив зростання на 8,7 %, що становило 48,5 % від усієї досліджуваної Високий рівень професійних інтересів і цінностей в ЕГ КТ зріс до 56,9 % (+7,8 %), таким чином, кількість представників низького рівня зменшилась до 43,1 %. Групи навідників та механіків додали до високого рівня по 8,4 % та 9,1 %, відповідно, сягнувши показників на рівні 51 % та 53,45 %, відповідно.

Із наведених результатів можна побачити, що програма розвитку стала базою для зростання всіх показників професійної мотивації військовослужбовців. Усі шкали продемонстрували стабільний результат у діапазоні 8–12 %, що вказує на те, що програма ефективно охопила всі спеціальності (командир танка, навідник-оператор та механік-водій) та військові категорії (офіцери, сержанти, солдати) обстежуваних.

Таблиця 5. Результати обчислення U-критерію Манна-Уїтні за дослідженням групової мотивації військовослужбовців танкових підрозділів

Категорія	Показник до $U_{\text{емп}}$	Показник після $U_{\text{емп}}$	Рівень достовірності p
Контрольна група	451,5	430,5	H_0
Експериментальна група	429,5	301,5	0,05

Примітка: критичні значення U-критерію Манна-Уїтні для контрольної ($n = 30$) та експериментальної ($n = 30$) груп дорівнюють $U_{0,01} = 292$ та $U_{0,05} = 338$, відповідно.

У процентному співвідношенні зміни в показниках розвитку групової мотивації досліджуваних військовослужбовців танкового підрозділу наведено на рис. 5.

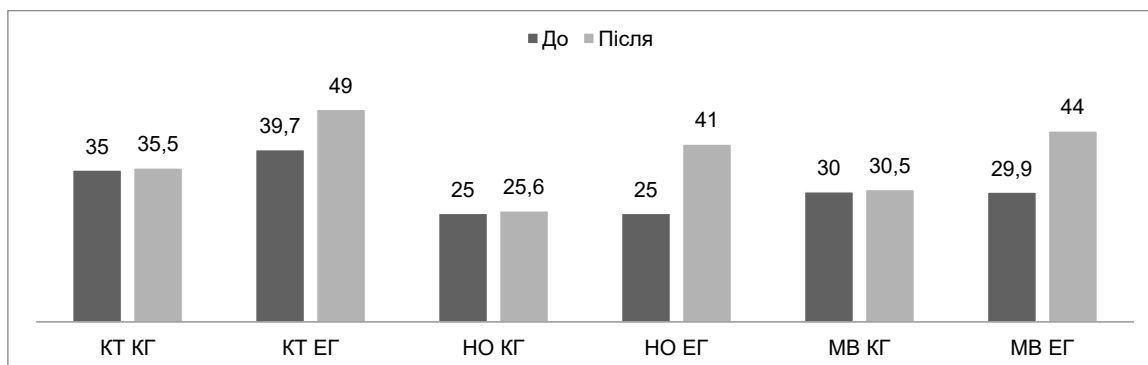

Рис. 5. Порівняльний аналіз результатів розвитку групової мотивації військовослужбовців танкових підрозділів за методикою І. Ладанова після формуального експерименту, у %.

(Умовні позначення: КТ – командир танка, НО – навідник-оператор, МВ – механік-водій, КГ – контрольна група, ЕГ – експериментальна група)

Отримані результати після формуального впливу на групу КТ свідчить про те, що показники недостатньої мотивації для отримання позитивного результату скоротились з 27,2 % до 18,7 %. Таким чином, різниця між КГ та

ЕГ становила 8,5 %. Достатній рівень мотивації зріс на 5,1 % і станом на кінець експерименту становив 44,8 %. Відповідно до змін, які відбулися у двох попередніх рівнях, показник позитивної мотивації на успіх у діяльності

змінився в позитивний бік на 3,4 % та становив 36,5 %. Найбільша кількість (52,8 %) представників КГ НО були недостатньо мотивованими на отримання позитивних результатів колективної діяльності. Завершивши формувальний вплив, ЕГ продемонструвала зсув цього показника до рівня 45,4 %, що на 7,4 % менше попереднього результату. Достатній рівень мотивації в НО зріс на 12,4 % і досягнув показника в 41 % від загальної кількості обстежуваних. Найменші, проте істотні зміни, зазнав рівень позитивної мотивації на успіх у діяльності НО, зокрема, у КГ він був на рівні 18,6 %, а в ЕГ уже 24,2 % (+5,6 %).

Завдяки проведенню експерименту вдалося знизити рівень недостатньої мотивації для отримання позитив-

ного результату в групі навідників-операторів з 53,3 % до 44 % (–9,3 %). Достатній рівень мотивації зріс із 30 % до 36,1 % (+6,1 %). Найменший приріст відбувся в показниках позитивної мотивації на успішну діяльність. Наприклад, ЕГ МВ в останній позиції додала 3,2 %, що в сумі становило 19,9 % від загальної кількості ЕГ МВ. Вивчаючи емоційно-вольовий компонент, увагу акцентували на особливості роботи емоційного й вольового конструкту воїнів-танкістів та їхню здатність протистояти впливу стресовим чинникам (стресостійкість). Динаміку змін висвітлено в табл. 6.

Таблиця 6. Результати обчислення *U*-критерію Манна–Уїтні за дослідженням емоційно-вольових особливостей військовослужбовців танкових підрозділів

Показник	Контрольна група $U_{\text{емп}}$		Експериментальна група $U_{\text{емп}}$		Рівень достовірності p
	до	після	до	після	
Фактор – С емоційна нестійкість–стійкість	404,5	411,5	418,5	310,5	0,05
Фактор – F стриманість–експресивність	423,5	430	396,5	227,5	0,01
Фактор – О спокій–тривожність	417,5	380,5	350,5	258	0,01

Примітка: критичні значення *U*-критерію Манна–Уїтні для контрольної ($n = 30$) та експериментальної ($n = 30$) груп дорівнюють $U_{0,01} = 292$ та $U_{0,05} = 338$, відповідно.

У процентному співвідношенні зміни в показниках емоційно-вольового потенціалу досліджуваних категорій танкового підрозділу наведено на рис. 6.

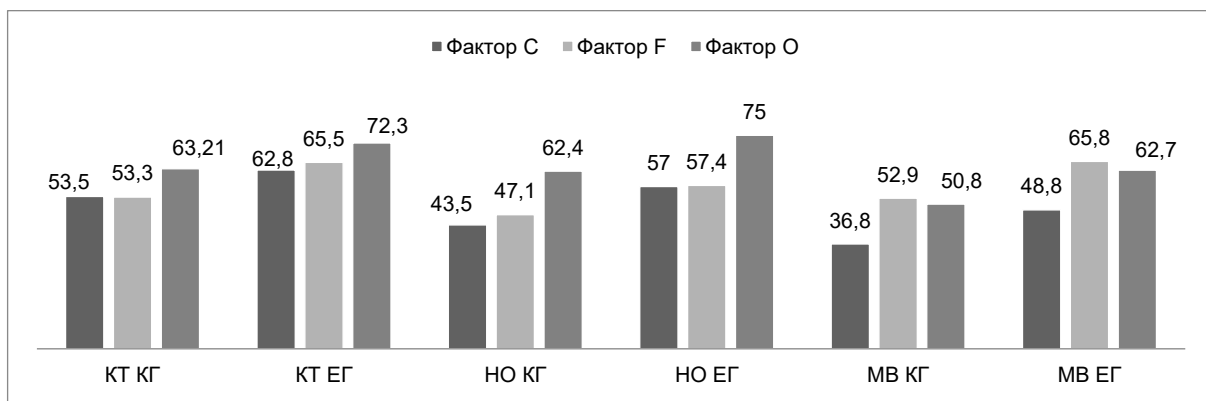

Рис. 6. Порівняльний аналіз результатів розвитку емоційно-вольових особливостей військовослужбовців танкових підрозділів ЕГ і КГ за факторами С, F та O методики Кеттелла після формуального експерименту, у %.
(Умовні позначення: КТ – командир танка, НО – навідник-оператор, МВ – механік-водій, КГ – контрольна група, ЕГ – експериментальна група)

Наведені результати свідчать про те, що значущі зміни відбулися за всіма факторами. Наприклад, у групі КТ показник емоційної стійкості зріс від 53,4 % до 62,8 %. Відповідно, рівень емоційно нестійких командирів скоротився з 46,6 % до 37,2 %. Найбільш позитивний результат спостерігаємо за фактором *стриманість–експресивність*. До формуального експерименту стриманість була властива 53,33 % КТ, після – 65,14 %. Рівень тривожності знизився з 36,8 % до 27,7 %, відповідно рівень спокійних КТ зріс від 63,21 % до 72,3 %.

Як видно з рис. 6, на 14,4 % зросла кількість емоційно стійких НО. У свою чергу, рівень нестійких представників цієї групи скоротився з 56,47 % до 42,07 %. Рівень експресивних навідників знизився з 52,94 % до 42,59 %, що вплинуло на рівень стриманих військовослужбовців, їхня

кількість зросла з 47,06 % до 57,41 %. За шкалою *спокій–тривожність* бачимо збільшення спокійних навідників-операторів на 13,53 %. Таким чином, рівень тривожності зменшився з 37,65 % до 23,82 %.

Після апробації авторської програми змінилися показники ЕГ МВ. Кількість емоційно стійких представників зросла з 36,67 % до 48,77 %, а стриманих механіків – з 52,94 % до 65,84 %. За фактором *спокій–тривожність* показники змістились у бік перших на 11,9 % (з 50,78 % до 62,68 %). Наступним вектором дослідження емоційно-вольового компонента психологічної готовності військовослужбовців танкових підрозділів є стресостійкість. Результати динаміки показників стійкості до бойового стресу наведено в табл. 7.

Таблиця 7. Результати обчислення U -критерію Манна-Уїтні за дослідженням рівня стійкості до стресу військовослужбовців танкових підрозділів

Категорія	Показник до $U_{\text{емп}}$	Показник після $U_{\text{емп}}$	Рівень достовірності p
Контрольна група	369,5	353,5	H_0
Експериментальна група	342,5	297,5	0,01

Примітка: критичні значення U -критерію Манна-Уїтні для контрольної ($n = 30$) та експериментальної ($n = 30$) груп дорівнюють $U_{0,01} = 292$ та $U_{0,05} = 338$, відповідно.

У процентному співвідношенні зміни в показниках рівня стресостійкості досліджуваних категорій танкового підрозділу наведено на рис. 7. Досліджуючи групу КТ після участі в програмі розвитку психологічної готовності, було виявлено істотне зменшення низького рівня стійкості до гострого стресу в ЕГ КТ ($p < 0,05$). Зокрема, на початок

експерименту він становив 29,7 % від загальної кількості обстежуваних, а наприкінці експерименту цей показник зупинився на рівні 19,3 %, що на 10,4 % менше. Високий рівень збільшився з 28,8 % до 35,2 % (+6,4 %). Відповідно, КТ ЕГ із середнім рівнем стресостійкості становили 45,8, що на 4,3 % більше попереднього показника.

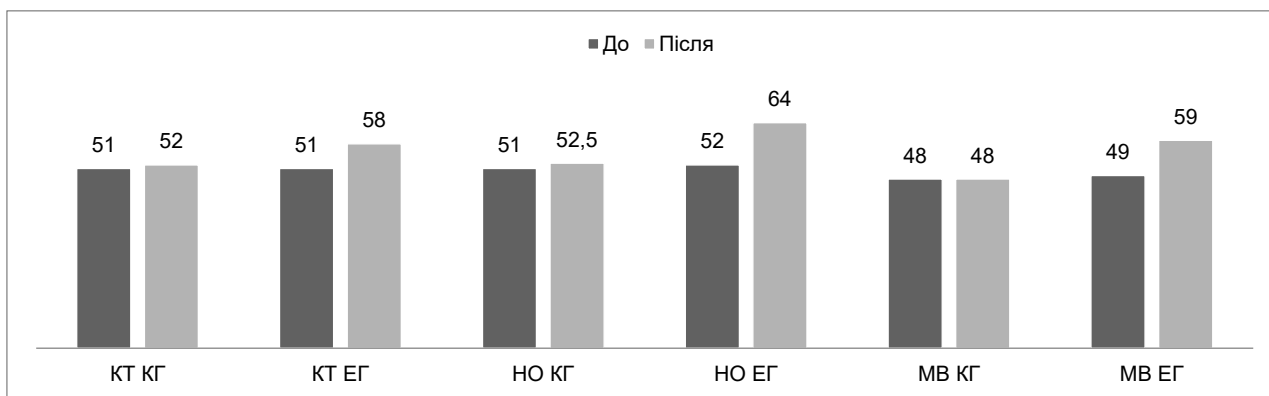

Рис. 7. Порівняльний аналіз результатів розвитку стресостійкості військовослужбовців танкових підрозділів ЕГ і КГ за методикою С. Коухена та Г. Вілліансона після формувального експерименту, у %.

(Умовні позначення: КТ – командир танка, НО – навідник-оператор, МВ – механік-водій, КГ – контрольна група, ЕГ – експериментальна група)

По завершенню експериментального впливу на групу НО, було виявлено, що група з низьким рівнем стресостійкості скоротилася на 12,8 %. Варто сказати, що порівняно з групами КТ та МВ, НО була найбільш толерантною до стресу (33,9 %). Таким чином, кінцевий показник низького рівня становив 21,1 %. Середній рівень стійкості до стресу ЕГ НО зріс з 52 % до 59,1 % (+7,1 %). Високий рівень становив 19,8 % ЕГ НО, що на 5,6 % більше попереднього показника. Завдяки формувальному експерименту вдалося істотно підвищити високий рівень стресостійкості в ЕГ МВ. Зокрема, попередній показник цієї категорії зріс на

8,7 % і становив 28,9 %. Кількість представників з низьким рівнем стресостійкості після формувального впливу становив 19,2 %, що на 9,3 % менше, відповідно середній рівень стресостійких механіків становив 52 %.

Одним із найважливіших компонентів психологічної готовності є функціональний компонент. Для його вдосконалення в програмі розвитку відведено найбільше часу, що дало змогу значно підсилили сенсомоторні навички танкістів. Ці дослідження властивостей уваги, простої сенсомоторної реакції та реакції на рухомий об'єкт наведено в табл. 8.

Таблиця 8. Результати обчислення U -критерію Манна-Уїтні за дослідженням властивостей уваги, ПСР та РРО особливостей військовослужбовців танкових підрозділів

Показник	Контрольна група $U_{\text{емп}}$		Експериментальна група $U_{\text{емп}}$		Рівень достовірності p
	до	після	до	після	
Переведення уваги	414,5	430,5	420,5	291,5	0,01
Проста сенсомоторна реакція	434,5	441,5	410,5	308,5	0,05
Реакція на рухомий об'єкт	407	371,5	380,5	293,5	0,01

Примітка: критичні значення U -критерію Манна-Уїтні для контрольної ($n = 30$) та експериментальної ($n = 30$) груп дорівнюють $U_{0,01} = 292$ та $U_{0,05} = 338$, відповідно.

У процентному співвідношенні зміни в показниках переведення уваги, простої сенсомоторної реакції та реакції на рухомий об'єкт досліджуваних категорій танкового підрозділу наведено на рис. 8. Після впровадження експериментальної програми розвитку психологічної готовності військовослужбовців танкових підрозділів вдалося

істотно зменшити процент КТ з низьким рівнем розвитку переведення уваги. Зокрема, низький рівень скоротився з 42,4 до 30,6 (–11,8 %). Середній рівень збільшився на 5,1 % і становив 50,2 %. Відповідно, високий рівень на кінець експерименту становив 19,2 %, що на 6,8 % більше попереднього показника. Відпрацювавши блок

програми, спрямований на автоматизацію сенсомоторних реакцій, ЕГ КТ продемонструвала значне зростання кількості реакцій, які відповідають часовим нормам. Таким чином, показник норми становив 53,9 % (+14,2). Показники передчасних реакцій скоротилися на 7,6 % та сягнули 18,6 % ЕГ КТ. Запізніла реакція була властива 34 % КТ до формувального впливу, а після експерименту цей показник скоротився до 27,5 %, що на 6,5 % менше попереднього показника. Оцінивши повторно результати ЕГ КТ та КГ КТ, було зафіксовано істотні відмінності за шкалою точних реакцій. Отже, показники точних реакцій на рухомий об'єкт зріс на 11,3 % і становив 39,9 %. Кількість передчасних спроб скоротилася на 7,1 % та після формувального впливу сягнула 29 %. Кількість запізнених реакцій ЕГ КТ скоротилася до 31,7 %, що на 4,1 % менше показника КГ КТ.

Після того як ЕГ НО взяла участь у формувальному етапі експерименту кількість військовослужбовців з високим показником переведення уваги зріс на 6,1 % до 22,9 %. Середній рівень переведення уваги притаманний 55,8 % НО ЕГ (+7,8 %). Таким чином, навідників з низьким рівнем переведення уваги налічувалось 21,3 %, що відрізняється від КГ на 13,38 %. Суттєвих змін

вдалося досягти шляхом розвитку сенсомоторних навичок НО. На початок експерименту показники передчасних сенсомоторних реакцій у групі НО становили 28 %, а після формувального впливу цей процент скоротився до 20,6 % (-7,4 %). Процент різниці запізнених сенсомоторних реакцій між КГ НО та ЕГ НО становить 7,9 %. Таким чином, кількість НО, схильних передчасно реагувати на подразник, становила 30,4 %. Найбільший приріст продемонструвала шкала нормальних реакцій. Зокрема, ЕГ НО збільшилась на 15,3 % і на кінцевому вимірюванні становила 49 % загальної кількості ЕГ НО. Контрольні заміри реакції на рухомий об'єкт у груп НО вказує на те, що найбільший вплив програма розвитку мала на скорочення кількостей передчасних реакцій, що скоротилися до 24,5 %. Варто сказати, що група НО мала найменші показники за цією шкалою порівняно з групами КТ та МВ, а після участі в розвивальному етапі експерименту продемонстрували найкращий результат за цим показником. Точний результат підвищився на 12,1 % майже до показників ЕГ КТ (42,2 %). Запізнілі реакції скоротилися на 7,2 % та становили 30,2 % загальної кількості обстежуваних НО. Відповідно, кількість обстежуваних з передчасними реакціями скоротилась до 27,6 % (-5 %).

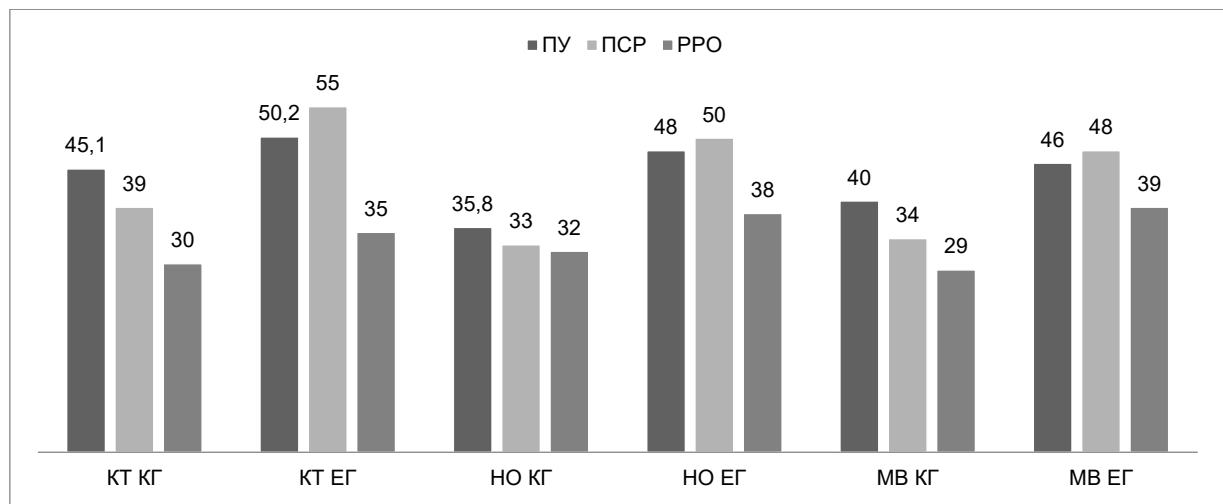

Рис. 8. Порівняльний аналіз результатів розвитку властивостей уваги та сенсомоторних здібностей військовослужбовців танкових підрозділів ЕГ і КГ за методиками "переведення уваги", "проста сенсомоторна реакція" та "реакція на рухомий об'єкт" після формувального експерименту, у %
(Умовні позначення: КТ – командир танка, НО – навідник-оператор, МВ – механік-водій, КГ – контрольна група, ЕГ – експериментальна група)

Завдяки участі у функціональному блоці програми розвитку психологічної готовності групі МВ вдалося істотно знизити кількість механіків з низьким рівнем переведення уваги. Зокрема, КГ МВ мали таких 39,9 %, а ЕГ МВ – на 9,5 % менше. Відповідно, низький рівень становив 30,4 %. Високий рівень зріс на 7,8 % до 23,2 %. Таким чином, середній рівень переведення уваги мали 46,4 % ЕГ МВ, що на 1,7 % більше від КГ. Узавдяки участі у формуванні сенсомоторних навичок, ЕГ МВ істотно знизила кількість обстежуваних з передчасними реакціями на подразник (8,1 %), та становили 20 % від загальної кількості ЕГ МВ. Група схильних до запізнених реакцій скоротилася до 29,9 % (-7,7 %). Відповідно, кількість військовослужбовців ЕГ МВ з нормальною реакцією на подразник становила 50,1 %. У результаті участі в програмі в ЕГ МВ вдалося знизити найбільший показник реакції на рухомий об'єкт, а саме, запізнілі реакції. Саме ця шкала була найпоширенішою серед військовослужбовців групи МВ.

Згаданий показник скоротився на 8,5 % до 29,6 %. Варто сказати, що група МВ продемонструвала найбільший позитивний показник за цією шкалою. Кількість точних реакцій зросла на 9,3 % і становила 45,5 % у ЕГ МВ. Передчасні реакції скоротилися на 7,2 %, що є суттєвими змінами, зважаючи на важливість точності сенсомоторної навички для механіків-водіїв танка.

Наступним досліджуваним компонентом психологічної готовності танкістів стали індивідуально-психологічні якості. Вивчаючи їх, було виявлено ряд притаманних для них особливостей. Власне, саме роботі з цими особливостями і було присвячено блок розвитку індивідуально-психологічних якостей програми. У програмі було передбачено роботу з тими якостями, які негативно впливають на розвиток особистості танкіста. До прикладу, мовчазні та закриті механіки в професійній діяльності більш ефективні, тому надмірний розвиток товариськості та комунікативності для них не обов'язковий.

Зовсім інша ситуація з командирами танків, для них товариськість і вміння ефективно комунікувати з людьми є першочерговими навичками. Динаміку змін показників

індивідуально-психологічних якостей військовослужбовців танкових підрозділів наведено в табл. 9.

Таблиця 9. Результати обчислення U -критерію Манна-Уїтні за дослідженням індивідуально-психологічних якостей військовослужбовців танкових підрозділів

Показник	Контрольна група $U_{\text{емп}}$		Експериментальна група $U_{\text{емп}}$		Рівень достовірності p
	до	після	до	після	
Фактор – А замкненість–товариськість	412	405	389,5	298,5	0,05
Фактор – Е підпорядкованість–домінантність	434	439	423	382	H_0
Фактор – І жорстокість–чутливість	451	438	422	366	H_0
Фактор – Q1 консервативність–радикалізм	400,5	392,5	313	313	0,05
Фактор – Q3 Н. самоконтроль–В. самоконтроль	422,5	414,5	379,5	304,5	0,05
Фактор – MD адекватність самооцінки	431	386,5	373	281,5	0,01

Примітка: критичні значення U -критерію Манна-Уїтні для контрольної ($n = 30$) та експериментальної ($n = 30$) груп дорівнюють $U_{0,01} = 292$ та $U_{0,05} = 338$, відповідно.

У процентному співвідношенні зміни в показниках емоційно-вольового потенціалу досліджуваних категорій танкового підрозділу наведено на рис. 9.

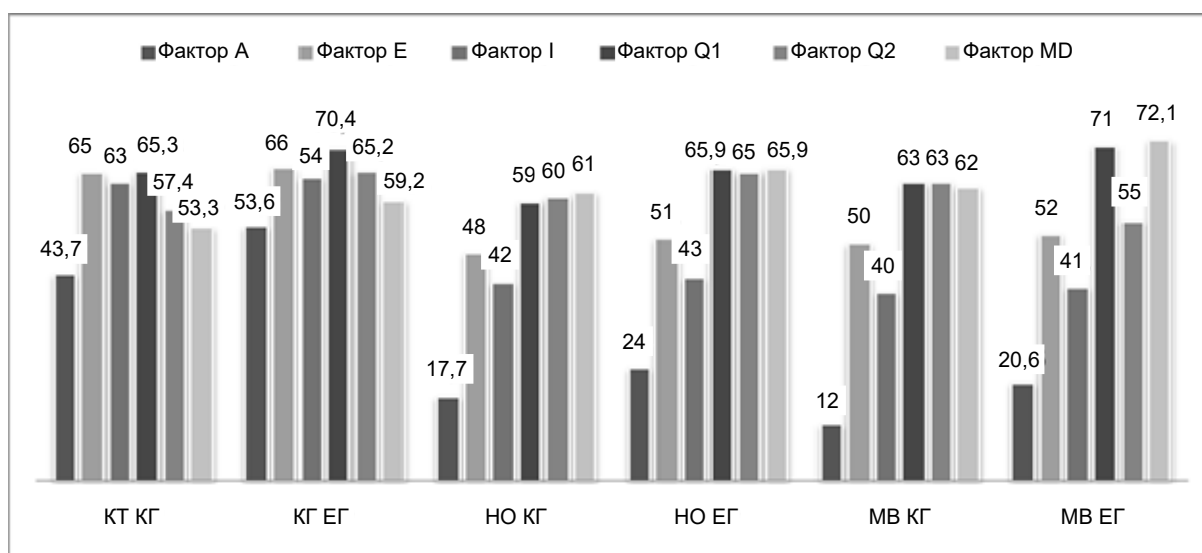

Рис. 9. Порівняльний аналіз результатів розвитку емоційно-вольових особливостей військовослужбовців танкових підрозділів ЕГ і КГ за факторами А, Е, І, Q1, Q3, MD методики Кеттелла після формувального експерименту, у %.

(Умовні позначення: КТ – командир танка, НО – навідник-оператор, МВ – механік-водій, КГ – контрольна група, ЕГ – експериментальна група)

Завдяки формувальному експерименту вдалося знизити рівень замкненості КТ до рівня 46,5 % (–6,8 %). Таким чином, рівень відкритості ЕГ становив 53,6 %. Після впровадження програми кількість радикальних командирів зменшилась на 7,1 % і становила 29,57 %, а консервативні приростили 70,43 %, від загальної кількості ЕГ КТ. Результати фактора Q3 змінились на 8,3 % у бік підвищення високого самоконтролю КТ, що в кінці експерименту становив 65,72 %. Відповідно, показник низького самоконтролю скоротився до 34,28 %. Адекватна самооцінка притаманна 59,23 % респондентів, що на 5,9 % більше, ніж у КГ. Знизилась (–4,6 %) кількість командирів із завищеною самооцінкою, яку продемонстру-

вали 35,3 %. Рівень низької самооцінки становив 5,47 % командирів (–1,2 %).

Аналізуючи отримані результати ЕК та ЕГ НО, виявлено приріст показників за фактором А (товариськість) на 6,5 %, за фактором Q1 (консерватизм) на 4,8 %, за фактором Q3 (самоконтроль) на 6,8 % та за фактором MD (адекватна самооцінка) на 6,2 %. Таким чином, показники військовослужбовців, які брали участь у формувальній частині експерименту, встановлено на рівні першого фактора – 24,2 %, другого – 65,9 %, третього – 42,1 % і четвертого – 66,8 %.

Із початку первинного зрізу експерименту було виявлено, що в групі МВ найвища кількість замкнених особистостей. Після впровадження програми розвитку

психологічної готовності цей параметр знизився на 8,5 %. Таким чином, кількість товариських механіків становив 20,6 %. Вдалося знизити рівень радикалізму ЕГ МВ з 36,4 % до 29 %, що на 7,4 % менше від показника КГ. Показники низького самоконтролю в ЕГ МВ становив 55,6 %, що відрізняється від КГ на 8 %. Вдалося мінімізувати рівень завищеної самооцінки МВ до рівня 4,1 % (–1,1 %), адекватна самооцінка на кінець експерименту притаманна для 72,5 % (+9,8 %), а рівень низької самооцінки знизився до 23,4 % (–9,2 %). Щодо даних за фактором Е та І у групах КТ, НО та МВ, то рівень змін, які відбулися, не значущі за критичних значень *U*-критерію Манна–Уїтні $p=0,01$ та $p=0,05$. На нашу думку, така ситуація може свідчити про те, що конструкти підпорядкованості та жорсткості особистості більшою мірою вроджені індивідуально-психологічними особливостями, тому і менше піддаються тренуванню.

Висновки. Отже, порівняльний аналіз результатів діагностики контрольної та експериментальної груп після проведення формувального експерименту свідчить про ефективність запропонованої програми розвитку психологічної готовності військовослужбовців танкових підрозділів. Впроваджена програма розширює систему професійних знань, підсилює мотивацію військовослужбовців танкових підрозділів, розвиває важливі професійні навички та вдосконалює особистісний конструкт танкіста. Результатом роботи програми є утворення нових уявлень про психологічну готовність як про невід'ємний прояв професіонала, що спонукає до саморозвитку особистості.

Після формувального етапу експерименту зафіксовано позитивну динаміку розвитку компонентів психологічної готовності, а саме:

1. Одним із векторів блоку когнітивного компонента став розвиток особистісної креативності. Результатом ефективності цього блоку вважаємо досягнення високих рівнів за всіма показниками. Цей факт вказує на те, що програма повною мірою розкрила потенціал військовослужбовців з латентними здібностями до креативного вирішення професійних завдань. Другим вектором дослідження когнітивних здібностей танкістів стала мисленева діяльність. Варто сказати, що вона досить складна, багаторівнева та різнобічна. На нашу думку, головне те, що завдяки когнітивному блоку програми розвитку вдалося істотно зменшити низький рівень мисленневої діяльності військовослужбовців. Це є свідченням того, що в обстежуваних сформувалися навички встановлення кількісних, узагальнювальних, логічних, видових, антонімічних причинно-наслідкових видів зв'язків.

2. Розробляючи блок *мотиваційного* компонента, автори не ставили перед собою завдання визначити рівень значущості того чи іншого мотиву на професійну діяльність танкіста. Проте позитивним моментом є той факт, що найбільші зміни обстежувані продемонстрували за шкалою *інтернальність у сфері професійних досягнень*. Це є свідченням того, що вони переосмислили себе як відповідальних не лише за власне життя та здоров'я, але й як суб'єктів, від яких залежить майбутнє всього танкового екіпажу.

3. Результатом цілеспрямованого впливу на *емоційно-вольовий* компонент стало набуття навичок розпізнавання, контролю та корегування власного емоційного стану, усвідомлення та прийняття картини майбутнього.

4. Показовим результатом для нас є отримання суттєвих змін за рядом параметрів *функціонального* компонента. *По-перше*, вдалося досягти значного успіху в скороченні кількості запізнілих реакцій у всіх групах обстежуваних. Це свідчить про те, що час прийняття рішення в

невизначених умовах істотно скоротився. *По-друге*, зменшення кількості передчасних реакцій (методика ПСР) не спровокувала зростання хибних відповідей, тобто передчасно відповідали тільки ті військовослужбовці, які були впевнені у правильності свого рішення. *По-третє*, кількість точних реакцій та відповідей, які підпадають під часові норми, значно збільшилась. Цей результат вказує на те, що зростання кількості військовослужбовців з відпрацьованими до автоматизму сенсомоторними навичками відбулося внаслідок реалізації функціонального блоку програми розвитку психологічної готовності.

5. Вивчаючи *індивідуально-психологічні якості* військовослужбовців танкових підрозділів, було виявлено ряд притаманних для цієї категорії особливостей. Власне, саме на роботу з цими особливостями і було спрямовано кінцевий блок програми. Також у ньому містилась робота з тими якостями, які не є першочерговими для особистості танкіста (і навіть можуть негативно вплинути на розвиток його особистості). До-прикладу, мовчазні та закриті механіки в професійній діяльності більш ефективні, тому надмірний розвиток товариськості та комунікативності для них не обов'язковий. Зовсім інша ситуація з командирами танків, для них товариськість та вміння ефективно комунікувати з людьми є першочерговими навичками. Перспективами подальших досліджень вважаємо визначення напрямів ефективної організації психологічної підготовки, спрямованої на формування та розвиток психологічної готовності у військовослужбовців танкових підрозділів.

Список використаних джерел

1. Про першочергові заходи щодо зміцнення обороноздатності держави, підвищення привабливості військової служби у Збройних Силах України та поступового переходу до засад професійної армії : Указ Президента України від 1 лютого 2022 р. № 36/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/36/2022#Text> (дата звернення: 07.10.2022).
2. Вторгнення Росії в Україну протистоїть 700 тисяч українських військових // ГО "Український мілітарний центр". URL: <https://mil.in.ua/uk/news/vtorgnennyyu-rosiyi-v-ukrayinu-protystoyat-700-tysyach-ukrayinskyh-vijskovykh-zelenskyj/> (дата звернення: 07.10.2022).
3. Карл фон Клаузевіц. Природа війни. Харків : Віват, 2018. 413 с.
4. Алещенко В.І., Юркова О.І. Кількісний та якісний аналіз стану психологічної готовності військовослужбовців танкових підрозділів до виконання бойових завдань : зб. наук. пр. // Вісн. Нац. ун-ту оборони України. Київ : НУОУ, 2022. Вип. 4(68). С. 5–15.
5. Алещенко В.І., Сафін О.Д., Потапчук Є.М. Організація збереження психологічного здоров'я військовослужбовців : навч. посіб. Київ, 2007. 134 с.
6. Кокун О.М., Пішко І.О., Лозінська Н.С., Копаниця О.В. Діагностування психологічної готовності військовослужбовців військової служби за контрактом до діяльності у складі миротворчих підрозділів : метод. посіб. Київ : НДЦ ГП ЗСУ, 2011. 153 с.
7. Мул С.А. Психологія готовності офіцера-прикордонника до професійної діяльності : дис. ... д-ра психол. наук : 19.00.01. Київ, 2016. 298 с.
8. Осьодло В. Методичні аспекти діагностики, формування й розвитку психологічної готовності до професійної діяльності // Вісн. Київ. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка. Військово-спеціальні науки. Київ : БІКНУ, 2010. Вип. 24-25. С. 123–125.
9. Хуртенко О. Формування у майбутніх організаторів-тренерів психологічної готовності прийняття рішень у екстремальних ситуаціях : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.09. Хмельницький, 2008. 200 с.
10. Руденко В.М., Руденко Н.М. Математичні методи в психології : підручник. Київ : Академвидав, 2009. 384 с.

References

1. Decree of the President of Ukraine dated February 1, 2022 No. 36/2022 "On priority measures to strengthen the state's defense capabilities, increase the attractiveness of military service in the Armed Forces of Ukraine and gradually transition to the basics of a professional army". <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/36/2022#Text> [in Ukrainian]
2. Russia's invasion of Ukraine is opposed by 700,000 Ukrainian soldiers. NGO "Ukrainian Military Center". <https://mil.in.ua/uk/news/vtorgnennyyu-rosiyi-v-ukrayinu-protystoyat-700-tysyach-ukrayinskyh-vijskovykh-zelenskyj/> [in Ukrainian]
3. Karl von Clausewitz (2018). The nature of war. Kharkiv. View. "Vivat". 413 p. [in Ukrainian]

4. Aleschenko, V.I.; Yurkova, O.I. (2022). Quantitative and qualitative analysis of the state of psychological readiness of servicemen of tank units to perform combat tasks. Bulletin of the National Defense University of Ukraine: coll. of science pr. Kyiv: NUOU, Issue 4 (68). P. 5-15 [in Ukrainian]

5. Aleshchenko, V.I.; Safin, O.D.; Potapchuk, E.M. (2007). Organization of preservation of psychological health of military personnel: study guide. Kyiv. 134 p. [in Ukrainian]

6. Kokun, O.M.; Pishko, I.O.; Lozinska, N.S.; Kopanytsia, O.V. (2011). Diagnosis of psychological readiness of military servicemen under contract to work as part of peacekeeping units: methodical guide. Kyiv: National Research Center of the Armed Forces of Ukraine. 153 p. [in Ukrainian]

7. Mul, S.A. (2016). Psychology of readiness of a border guard officer for professional activity: diss. ... Dr. psych. Sciences: 19.00.01. Kyiv [in Ukrainian]

8. Osodlo, V. (2010). Methodical aspects of diagnosis, formation and development of psychological readiness for professional activity. *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Military-special sciences*. Kyiv. VIKNU. Issue 24-25. P. 123-125. [in Ukrainian]

9. Khurtenko, O. (2008). Formation of psychological readiness for decision-making in extreme situations in future organizers-trainers: Diss. Candidate of Psychological Sciences: Khmelnytskyi. 19.00.09. [in Ukrainian]

10. Rudenko, V.M.; Rudenko, N.M. (2009). Mathematical methods in psychology. Kyiv. Akademivadv textbook. 384 p. [in Ukrainian]

Надійшла до редколегії 19.10.22

O. Yurkova, Postgraduate Stud.

yurkova.ya@gmail.com

ORCID ID 0000-0002-5679-6584

Ivan Chernyakhovsky National University of Defense of Ukraine, Kyiv, Ukraine

DEVELOPMENT OF PSYCHOLOGICAL READINESS OF MILITARY PERSONNEL OF TANK UNITS FOR COMBAT TASK PERFORMANCE

The article presents the results of an experimental study of the development of the psychological readiness of servicemen of tank units for combat tasks performance. The formative part of the experimental study was carried out by implementing the program aimed at developing the components of psychological readiness (cognitive, motivational, emotional-volitional, functional and individual psychological qualities). The experiment was conducted in the period from 2021 to 2022. After applying the method of mathematical statistics (non-parametric Mann-Whitney U-tests), the statistically significant changes in indicators were revealed, that occurred in those servicemen of tank units with whom the formative program was conducted. The peculiarities of statistical changes in each of the components were revealed and their interpretation was carried out. It was found that the main workload of the tank crewman's professional activity falls on areas directly related to the implementation of special techniques, skills and methods of action, working out the specific conditions of military personnel, which demonstrated positive statistically significant indicators during the course of the program. A comparative analysis of the diagnostic results of the control and experimental groups after conducting the formative experiment testifies the effectiveness of the author's program, which expands the system of professional knowledge, strengthens motivation, develops important professional skills and the personal construct of the tank crewman. Thus, the proposed measures are aimed at developing the criteria of each of the components of psychological readiness and collectively form personal psychological readiness, which, in turn, is the basis for the group psychological readiness of the tank unit. The result of the implementation of the program is the formation of new ideas about psychological readiness as an integral manifestation of a professional, which in turn encourages self-development.

Keywords: tank units; psychological readiness; combat task; development program; levels of psychological readiness development..